

Συντήρηση και πρόοδος

Αφιέρωμα / Παράδοση

Βασίλειος Στογιάννος, Καθηγητής Ιστορίας των χρόνων & της Ερμηνείας της Καινής Διαθήκης
Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Όταν γίνει λόγος για συντήρηση

και πρόοδο και τύχει ν' αναφερθεί η Εκκλησία, οι περισσότεροι άνθρωποι την θεωρούν ως το προπύργιο του συντηρητισμού. Και δεν είναι μόνον οι αδιάφοροι ή οι κακώς πληροφορημένοι αυτοί που έχουν αυτή την άποψη, Και οι πίο πολλοί συνειδητοί χριστιανοί υποστηρίζουν εύκολα πως η Εκκλησία είναι από τη φύση της θεματοφύλακας των παραδεδομένων, σ' οποιονδήποτε τομέα της ζωής και να αναφερθούμε. Η Εκκλησία πρέπει να διατηρεί με πολλή αγάπη τις πατροπαράδοτες συνήθειες, υποστηρίζουν, κάθε τι που παραλάβαμε από τους προηγούμενους πιστούς, χωρίς ν' αλλάζουμε τίποτε. Γλώσσα και λατρεία, διδασκαλία και ηθική, όλα πρέπει να μένουν ανέπαφα και άθικτα από το πέρασμα του χρόνου. Έτσι αρκεί ο χαρακτηρισμός του συντηρητικού, για να δηλωθεί ότι συνυπάρχει και το γνήσιο χριστιανικό.

Υπάρχουν φυσικά και οι χριστιανοί που έχουν την αντίθετη άποψη. Όχι μόνον δεν δέχονται ότι ο χριστιανισμός είναι συνώνυμος με τη συντήρηση, αλλά και υποστηρίζουν με πάθος ότι η Εκκλησία πρέπει να παραμένει στην πρωτοπορία της προόδου. Έτσι εμφανίζονται τα τελευταία χρόνια διάφορες απόψεις που συνδέουν τον χριστιανισμό με την πρωτοπορία της εποχής ή με ό,τι θεωρείται τουλάχιστον από τους πολλούς ως πρωτοποριακό. Η ανάμειξη με την πολιτική ριζοσπαστικότητα, η υποστήριξη των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων, η επαναστατική δράση και άλλα παρόμοια, θεωρούνται ως άμεσα συνδεδεμένα με τον χριστιανισμό. Πάντα βρίσκεται μια πράξη του Χριστού ή κάποιο χωρίο της αγίας Γραφής και έτσι αποκτά η άποψη και τη θεολογική θεμελίωσή της. Περιττεύει ίσως να λεχθεί ότι όλα αυτά τα κινήματα περιορίζονται πρακτικά σε μια μικρή μειοψηφία, κυρίως από νέους, ενώ οι πολλοί βλέπουν με καχυποψία, αν όχι με ανοικτή εχθρότητα παρόμοιες κινήσεις μέσα στον εκκλησιαστικό χώρο.

Ποιά είναι όμως η σωστή και βασισμένη στην θεολογία και στην πράξη της Εκκλησίας άποψη; Είναι συντήρηση ή πρόοδος ο χριστιανισμός; Πριν απαντήσουμε, καλό θα είναι να δούμε κάθε ερώτημα χωριστά. Κι αρχίζουμε με το πρώτο: είναι συντήρηση ο χριστιανισμός;

Συντήρηση είναι ο αγώνας για τη διατήρηση του υπάρχοντος, του καθιερωμένου από τον χρόνο, του κατεστημένου. Είναι όμως ο χριστιανισμός κατεστημένο; Μπορούμε να πούμε ότι ο χριστιανισμός είναι ένα σύστημα που δεν δέχεται καμιά αλλαγή; Αναντίρρητα υπάρχει πάντα το εκκλησιαστικό κατεστημένο. Πρόκειται για μια τάξη ανθρώπων που μένει ευχαριστημένη μ' αυτό που υπάρχει. Είναι μια τάξη που δεν ταυτίζεται οπωσδήποτε με την εκκλησιαστική ηγεσία, αλλά που διακλαδίζεται σ' όλο το πλάτος του εκκλησιαστικού οργανισμού. Πρόκειται για ανθρώπους γενικότερα συντηρητικούς, που είναι από τη φύση τους αντίθετοι σε κάθε αλλαγή που θα μπορούσε να διαταράξει την ηρεμία και το βόλεμά τους. Φυσικά αυτό ισχύει και για την εκκλησιαστική ζωή. Έχουν βολευτεί σ' ένα χριστιανισμό κομμένο και ραμμένο στα μέτρα τους και δεν δέχονται καμιά αλλαγή, θυμίζουν απ' αυτή την άποψη τον ιουδαϊσμό της εποχής του Χριστού. Όπως οι ευσεβείς της εποχής εκείνης, έτσι και μερικοί πιστοί της εποχής μας δεν δέχονται μεταβολές, που θα αμφισβητήσουν τον όμορφο, ταιριαστό κόσμο τους. Προτιμούν να μείνουν τα πράγματα όπως έχουν. Ότι μια τέτοια στάση προέρχεται από άλλα αίτια, άσχετα με το Ευαγγέλιο δεν είναι καν ανάγκη να το πούμε γιατί είναι ολοφάνερο. Όπως οι φαρισαίοι της εποχής του Χριστού, έτσι και οι τωρινοί σκληροπυρηνικοί πιστοί δεν ενδιαφέρονται για τη θεϊκή θέληση, αλλά για τη διατήρηση του κόσμου που αυτοί διαμόρφωσαν σύμφωνα με τη δική τους βούληση. Αυτό δεν προέρχεται όμως από την πνευματική αναγέννηση που έφερε το μήνυμα

του Χριστού μέσα στις ανθρώπινες

καρδιές και μέσα στην ανθρώπινη ιστορία. Είναι απλά συντήρηση ανθρώπινη, στολισμένη μόνον εξωτερικά με θρησκευτική γλώσσα.

Στον συντηρητισμό ρέπουν επίσης πολλοί χριστιανοί που δεν δέχονται αλλαγές στη λατρευτική ζωή, στα λειτουργικά έθιμα και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της εκκλησιαστικής ζωής. Εδώ δεν πρόκειται για εκκλησιαστικό κατεστημένο, όπως στην προηγούμενη περίπτωση. Η συντήρηση δε συνδέεται με την εσωτερική ικανοποίηση ή με τη διαφύλαξη της καθιερωμένης τάξεως, αλλά περισσότερο προέρχεται από μια άγνοια της ιστορίας της Εκκλησίας. Οι πιο πολλοί χριστιανοί αυτής της κατηγορίας πιστεύουν ακράδαντα στην ιερότητα κάθε λεπτομέρειας της λατρευτικής ζωής και στην αρχαιότητα της καταγωγής της. Έτσι λ.χ. είναι έτοιμοι να υποστηρίξουν την αναγκαιότητα του ράσου ή της μονοφωνικής μουσικής, χωρίς να ξέρουν πότε ακριβώς επεκράτησαν στην εκκλησιαστική πράξη. Πράγματα σχετικώς νέα θεωρούνται παλαιά, αποστολικά, απαραίτητα για τη διατήρηση της Ορθοδοξίας, σχεδόν ιερά. Πρόκειται για μια άγνοια που ταυτίζει πολλές φορές το εξωτερικό περίβλημα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας. Η συντήρηση εδώ φθάνει τα όρια της τυπολατρίας, χωρίς να συνδέεται με καμιά άλλη ψυχολογική ή κοινωνική υποδομή, θα έλεγε κανείς ότι πρόκειται μάλλον για μια άκακη και ακίνδυνη παρεξήγηση, αν αυτός ο συντηρητισμός δεν εμπόδιζε μερικές φορές το έργο του ευαγγελισμού του σύγχρονου κόσμου.

Μια απάντηση στο ερώτημα δίνουν οι Πατέρες της Εκκλησίας με τη στάση τους. Οι Πατέρες ποτέ δεν βιάστηκαν να αλλάξουν τη λειτουργική παράδοση, όταν βοηθούσε στη σωτηρία των ψυχών. Αλλά και ποτέ δεν κόλλησαν στα παραδεδομένα, όταν έβλεπαν ότι χρειαζόταν μια αλλαγή. Έτσι και νέες λειτουργίες έγραψαν και καινούριες γιορτές εισήγαγαν και την περιβολή των κληρικών προσαρμόσαν στην εποχή τους και διάφορα νέα έθιμα έφεραν από τη μια περιοχή στην άλλη. Βασικός στόχος τους δεν ήταν η διατήρηση ή η μεταβολή των εθίμων και της λατρείας, αλλά η σωτηρία των ανθρώπων και η εξάπλωση του Ευαγγελίου στον κόσμο. Σ' ένα μόνο σημείο δεν δέχθηκαν ποτέ καμιά αλλαγή: στο δόγμα, στις βασικές αλήθειες του χριστιανισμού. Εδώ δεν μπορεί να γίνει καμιά αλλαγή, χωρίς ν' αλλοιωθεί η πίστη, χωρίς να παραχαραχτεί το περιεχόμενο του Ευαγγελίου. Μια αλλαγή στο δόγμα θα σήμαινε μεταβολή του μηνύματος της εν Χριστώ σωτηρίας. Γι' αυτό οι Πατέρες έμειναν πάντα πιστοί στο δόγμα, στη σώζουσα αλήθεια. Αυτή η πιστότητα όμως δεν είναι συντήρηση, αλλά διατήρηση της ταυτότητας του χριστιανισμού. Είναι κάτι που ποτέ δεν μπορεί να παραγνωρίσει ο χριστιανός, όσο θέλει να μένει χριστιανός. Τα βασικά δόγματα της πίστεως δεν μπορούν ν' αλλάξουν, αν θέλουμε να ζούμε σωστά το Ευαγγέλιο που έφερε στον κόσμο ο Χριστός. Αυτό δεν είναι συντηρητισμός, αλλά πιστότητα προς

τον ίδιο τον εαυτό μας, διατήρηση ανόθευτου και ακέραιου του Ευαγγελίου.

Το συμπέρασμα μέχρι τώρα είναι πως ο χριστιανισμός δεν είναι συντηρητισμός. Είναι, λοιπόν, προοδευτικός ο χριστιανισμός; Αυτό εξαρτάται από το ποιό νόημα δίνουμε στην πρόοδο. Η πρόοδος σημαίνει συνήθως την αλλαγή προς το καλύτερο για τον άνθρωπο. Η αλλαγή αυτή επιτυγχάνεται συνήθως με την τεχνική και πολιτιστική ανάπτυξη της κοινωνίας. Μέχρι το σημείο αυτό ο χριστιανισμός δεν έχει ούτε μπορεί να έχει καμιά αντίρρηση. Αντίθετα μάλιστα αποδέχεται την πρόοδο και συμβάλλει θετικά στην επίτευξή της.

Το πρόβλημα αρχίζει, όταν την πρόοδο την αντιληφθού—με μέσα σε ορισμένα ιδεολογικά πλαίσια, όπως γίνεται στις μέρες μας από πολλούς διανοητές. Γι' αυτούς η πρόοδος συνδέεται με μια βαθιά πίστη σε μια ιστορική νομοτέλεια και με την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος από μόνος του μπορεί να μετασχηματίσει προοδευτικά τη γη σε παράδεισο. Αυτή την ανθρωποκεντρική και υπεραισιόδοξη άποψη δεν μπορεί να την συμμαριστεί ο χριστιανός. Γιατί από την θείκη αποκάλυψη—αλλά και από την πείρα της Εκκλησίας— γνωρίζει πολύ καλά τη δύναμη του κακού μέσα στον κόσμο. Ξέρει ο πιστός από προσωπική εμπειρία πως δεν αρκεί η τεχνολογία και η άνοδος του πολιτιστικού επιπέδου για να διώξουν από τα τρίσβαθα της ανθρώπινης ψυχής το μίσος, την τάση για επιβολή, τη φοβία, το άγχος, τα διάφορα κόμπλεξ. Κι η πείρα της Εκκλησίας μέσα στον κόσμο μας θυμίζει επίσης ότι ακόμη και η αποδοχή του Ευαγγελίου δεν φθάνει για να αλλάξει ο άνθρωπος, αν δεν αφήσει το άγιο Πνεύμα να τον αναγεννήσει και να τον καθαρίζει καθημερινά από τα πάθη. Η αισιόδοξη άποψη για την πρόοδο βρίσκει ακόμη αντίθετη την ιστορία του αιώνα μας, που γνώρισε δυο παγκοσμίους πολέμους. Η πρόοδος όχι μόνο δεν τους εμπόδισε, αλλά και αύξησε την αγριότητά τους.

Η αντίρρηση σ' αυτή την έννοια της προόδου δεν στρέφεται εναντίον της τεχνικής και πολιτιστικής ανόδου του ανθρώπου, γιατί και ο χριστιανισμός ενδιαφέρεται γι' αυτά. Στρέφεται εναντίον της εθελοτυφλώσεως των συγχρόνων διανοητών, που μιλούν για πρόοδο της ιστορίας και ξεχνούν τον συγκεκριμένο δύστυχο άνθρωπο. Υποστηρίζουν την πρόοδο και καταντούν να αδιαφορούν για την εκμηδένιση της ανθρώπινης προσωπικότητας, που συντελείται στο όνομα της προόδου. Αντί η τεχνολογική και πολιτιστική πρόοδος να απελευθερώνει τον άνθρωπο, προσθέτει καινούριες αλυσίδες στα δεσμά του! Και το κακό είναι ότι λιγοστεύουν οι φωνές διαμαρτυρίας γι' αυτή τη μετατροπή του ανθρώπου από σκοπό σε μέσο...!

Συνοψίζοντας ξαναθέτουμε τα αρχικά ερωτήματα: είναι ο χριστιανισμός με το μέρος των συντηρητικών ή τάσσεται υπέρ των προοδευτικών; Από όσα είπαμε μέχρι τώρα είναι φανερό ότι το δίλημμα είναι ανύπαρκτο και απαράδεκτο για ένα

χριστιανό που δέχεται ολόκληρο το Ευαγγέλιο και προσπαθεί να το βιώσει σωστά και χωρίς προκαταλήψεις. Ο χριστιανός δεν είναι συντηρητικός, γιατί δεν δέχεται τη στασιμότητα ως στόχο πνευματικό της ζωής του. Είναι συντηρητικός μόνον όταν πρόκειται για τη διαφύλαξη της αλήθειας και τη διατήρηση της αγάπης του Χριστού. Το ίδιο δεν είναι κατά της προόδου ο χριστιανός, όταν η πρόοδος ανυψώνει, σέβεται και εξυπηρετεί τον άνθρωπο ως εικόνα του Θεού. Είναι μόνον εναντίον μιας εσφαλμένης θεωρίας για την πρόοδο, που αδιαφορεί για τον άνθρωπο και αντί να τον ελευθερώνει τον κάνει δούλο των δημιουργημάτων του. Με δυο λόγια, ο χριστιανός είναι υπέρ της συντηρήσεως του πραγματικού και αληθινού πνεύματος του Χριστού, που αλλάζει σταθερά και σίγουρα τον άνθρωπο και τον κάνει εικόνα Θεού. Και για τον ίδιο λόγο είναι και προοδευτικός, αφού βαδίζει σταθερά την πορεία της Εκκλησίας προς την αλλαγή των πάντων, προς την μεταμόρφωση του κόσμου και την αναγέννηση των ανθρώπων, μέχρι την τελική επικράτηση της βασιλείας του Θεού πάνω στη γη.

(Β. Π. Στογιάννος «Η Εκκλησία στην ιστορία και στο παρόν», εκδ. Π. Πουρναρά - Θεσ/νίκη, σ. 111-116)

<http://bit.ly/1acxn9B>